

Η Ελονοσία στο χωριό μας το 1942

Νικ. Δ. Σχίζα (Καθηγητή Παθολογίας, Ταξίαρχου ε.α)

Δημοσιεύτηκε: 19 Μαΐου 2011

.....
«Η ελονοσία είναι μια πολύ παλιά νόσος, τόσο παλιά όσο και ο άνθρωπος. Υπάρχουν επιστήμονες που πιστεύουν ότι το πλασμώδιο του κακοήθους τριταίου (ένα από τα πλασμώδια που προκαλούν τη νόσο) είχε προσβάλει τον άνθρωπο στη νοτιοανατολική Ασία πριν από 100.000 χρόνια.(1)

Η επίδραση της στα γεγονότα και την πορεία της ανθρωπότητας υπήρξε πολύ μεγάλη. Ελέχθη ότι .. κατανίκησε νικηφόρους στρατούς, άλλαξε την τύχη πολιορκημένων πόλεων, αχρήστεψε μυστικά συμβούλια Παπών, και υπήρξε εμπόδιο στην εξέλιξη και τον πολιτισμό(2). Έχει ενοχοποιηθεί από κάποιους ιστορικούς για μερική, τουλάχιστον, συμμετοχή στην παρακμή του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας(3). Είναι ακόμα η αιτία για την διατήρηση και την αύξηση των αναιμιών από αιμοσφαιρινικές ανωμαλίες όπως η μεσογειακή και η δρεπανοκυτταρική αναιμία στις ελονοσιόπληκτες περιοχές του πλανήτη και στην Ελλάδα(4).

Η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες που υπέφεραν πολύ από την ελονοσία. Δεν υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις που να βεβαιώνουν ότι η νόσος υπήρχε στην Ελλάδα πριν από τον 5^ο αιώνα Π.Χ, όμως γνωρίζουμε ότι από τότε και μετά η χώρα είχε προσβληθεί σε μεγάλη έκταση από τη νόσο. Οι μεγάλοι αρχαίοι Έλληνες ιατροί όπως ο Ιπποκράτης ο Γαληνός και ο Αρεταίος συνέβαλαν στη μελέτη της ελονοσίας.(5) Συχνή ήταν και κατά τους βυζαντινούς χρόνους, αλλά εξαιρετικά συχνή ήταν στα χρόνια της τουρκοκρατίας (τότε που πήρε το όνομα θέρμες), όπως φαίνεται σαφώς στις εξιστορήσεις των ξένων περιηγητών. Δεν έχω καμία αμφιβολία ότι η πολιτισμική, μορφωτική και οικονομική εξαθλίωση του ελληνικού πληθυσμού κατά τους πρώτους ιδιαίτερα αιώνες της τουρκοκρατίας οφείλονταν κατά πολύ στην εξαιρετικά μεγάλη επίπτωση της ελονοσίας στην Ελλάδα, όπως λεπτομερώς περιγράφεται από τον Δημ. Σχίζα (6).

Μετά την απελευθέρωση και μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα η υγειονομική πρόνοια στη χώρα ήταν πολύ υποβαθμισμένη. Το φτωχό και ανοργάνωτο κράτος δεν μπορούσε να εφαρμόσει κάποια αξιόλογα μέτρα κατά της ελονοσίας, η δε χρήση της κινίνης υστέρησε χρονικά και ήταν αναποτελεσματική. Η Ελλάδα ήταν, με διαφορά, η πιο ελονοσιόπληκτη χώρα της Ευρώπης. Όταν ο Sir Ronald Ross(ο Άγγλος στρ. ιατρός που ανακάλυψε ότι η ελονοσία μεταδίδεται με τα κουνούπια) επισκέφθηκε το 1905 την περιοχή της Κωπαΐδας είπε : Δεν έχω ιδεί ούτε στην Ινδία ούτε στην Αφρική χωριά που είναι προσβεβλημένα από

ελονοσία περισσότερο από το Σκρίπου και το Μούλκι (χωριά της περιοχής). Από τις στατιστικές των πρώτων δεκαετιών του περασμένου αιώνα μαθαίνουμε ότι στον πληθυσμό των 7 εκατ. κατοίκων της χώρας, ο αριθμός αυτών που κάθε χρόνο προσβάλλονταν από ελονοσία ήταν 1.200 000 και οι θάνατοι από τη νόσο κατά μέσο όρο 5032 κάθε χρόνο, από τους οποίους περίπου 70% ήταν παιδιά, ενώ οι επιπτώσεις στην γενική υγεία του πληθυσμού και την οικονομία της χώρας ήταν πολύ μεγάλες.(7)

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος έγινε μόλις το 1905 με τη σύσταση του «Συλλόγου προς περιστολή των ελιδών νόσων» από τον καθηγητή Κ Σάββα και τον υφηγητή Ιωαν. Καρδαμάτη. Ο σύλλογος πρόσφερε πολλά στον αγώνα κατά της νόσου κυρίως γιατί πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Κρατικού Μονοπωλείου Κινίνης που διέθετε για πολλά χρόνια στο λαό ανόθευτη κινίνη σε προσιτή τιμή, αλλά και γιατί ευαισθητοποίησε την κοινή γνώμη για τη μεγάλη ανάγκη επίλυσης του προβλήματος. Σπουδαίοι σταθμοί στην μάχη κατά της ελονοσίας ήταν η ίδρυση της Υγειονομικής Σχολής το 1930 και η σύσταση της αυτοδύναμης Ανθελονοσιακής Υπηρεσίας το 1937, η διεύθυνση της οποίας ανετέθη στον καθηγητή Γρ.Λιβαδά (8)

Η τελική μάχη κατά της ελονοσίας δόθηκε το 1946 με τη γενικευμένη χρήση, με ψεκασμούς, του DDT ενός ισχυρού εντομοκτόνου που εξολόθρευσε τα κουνούπια. Η μάχη δόθηκε κάτω από δυσμενείς συνθήκες λόγω του εμφυλίου πολέμου. Ο Γρ. Λιβαδάς και οι συνεργάτες του κατόρθωσαν μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα να εξαλείψουν τον υπ' αριθ.1 εχθρό της δημόσιας υγείας. Οι παλιοί Σερβαίοι θα θυμούνται τους ψεκασμούς με DDT που έγιναν τότε στο χωριό.

Η ελονοσία είναι νόσος ενδημική, δηλαδή παραμένει σε μία περιοχή μόνιμα στην ίδια συχνότητα. Εν τούτοις, σπάνια, μπορεί να παρουσιάσει επιδημικές εξάρσεις κατά τις οποίες παρατηρείται μεγάλη αύξηση των κρουσμάτων. Μία τέτοια επιδημία ξέσπασε στην Ελλάδα το 1942 σε όλη σχεδόν τη χώρα, εν μέσω κατοχής, προφανώς λόγω της ελλείψεως φαρμάκων, της νοθείας της κινίνης αλλά και των μετακινήσεων πληθυσμών λόγω της πείνας..... ο σπληνικός δείκτης, δηλαδή το ποσοστό των παιδιών του σχολείου που είχαν διογκωμένο σπλήνα (χαρακτηριστικό της ελονοσίας), είχε φθάσει, τη χρονιά εκείνη, το τεράστιο ποσοστό 95%, από 55% που ήταν δύο χρόνια νωρίτερα.(9).»

.....
«Αρρώστιες ήταν όλες οι άλλες πλην της ελονοσίας! Οι θέρμες ήταν μέρος της ύπαρξης μας. Τις ξέραμε και τις περιμέναμε και ενίοτε στην αρχική τους φάση δεν μας εμπόδιζαν στον προγραμματισμό της δουλειάς μας. Ο λαογράφος μας Θεόδωρος Τρουπής έλεγε, προφανώς με μεγάλη δόση χιούμορ, ότι από θέρμες

δεν αρρώστειαν μόνο οι τσομπάνηδες που ζούσαν στα βουνά, γιατί με την απλυσία τους και την άσχημη μυρωδιά τους απομάκρυναν τα κουνούπια. !

.....

«Μεγαλώσαμε στην Ελλάδα μαζί με τις θέρμες. Οι θέρμες ήσαν μέρος της ζωής μας, του εαυτού μας. Μας ακολουθούσαν παντού. Στο χωράφι, στο αμπέλι, στη μαστοριά,..... Ήταν πράγματι από τότε γνωστή η σχετική ηπιότητα της αρρώστιας στους ντόπιους εν σχέση με τους ξένους επισκέπτες για τους οποίους ήταν μια πολύ βαριά λοίμωξη. Βέβαια και στο χωριό κάποια παιδιά θα έπασχαν από τις βαριές μορφές της αρρώστιας όπως ήταν ο αιμοσφαιρινουρικός πυρετός. Τα παιδιά πάντως με τις χρόνιες μορφές, με τις διογκωμένες κοιλιές από τη μεγαλοσπληνία έχουν μείνει στη μνήμη μου.»

.....

«Η ελονοσία σήμερα εξακολουθεί να είναι μια πολύ διαδεδομένη και βαριά τροπική νόσος, ένας από τους μεγαλύτερους δολοφόνους των κατοίκων των τροπικών περιοχών με 300-500 εκατομμύρια νέες μολύνσεις κάθε χρόνο και 1,8 - 3 εκ. νεκρούς ετησίως κυρίως παιδιά. Μόνο στην υποσαχάραια Αφρική φονεύει κάθε χρόνο 800.000 παιδιά(10). Παρά τις τεράστιες προσπάθειες που καταβάλλονται διεθνώς, η εκρίζωση της φαίνεται ακατόρθωτη για πολλούς λόγους, κυρίως λόγω της ανθεκτικότητας του πλασμοδίου στα φάρμακα. Η ανθρωπότητα έχασε την ευκαιρία να απαλλαγεί από τη φοβερή αυτή νόσο μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο με την εφαρμογή του DDT. Μόνο η Ελλάδα και λίγες ακόμα χώρες επωφελήθηκαν της ευκαιρίας αυτής. Στις χώρες της Αφρικής και της νοτιοανατολικής Ασίας δεν υπήρχε η κατάλληλη οργάνωση, η προετοιμασία του πληθυσμού να δεχθεί τα μέτρα αλλά και η απαραίτητη οικονομική δυνατότητα. Όμως βασικό αρνητικό ρόλο διαδραμάτισε και η υπερβολική αντίδραση κάποιων περιβαλλοντολόγων κατά της χρήσεως του DDT, λόγω των παρενεργειών του.

Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα λόγω της ανόδου της θερμοκρασίας του πλανήτη να αυξηθεί ακόμα πιο πολύ η συχνότητα της ελονοσίας, αλλά ο φόβος που είχε εκφραστεί πριν λίγα χρόνια ότι υπάρχει κίνδυνος επανόδου της στις χώρες από τις οποίες έχει εξαφανιστεί, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται.»

1.Warell DA. Malaria-past, present and future. Ann Acad Med Singapor,26/3,May 1977:380-387

2.Poser C, Bruyn G. An illustrated History of Malaria. Parthenon Publ.Group ,New York 1999 σελ.VII

3. Jones W. Malaria, A neglected Factor in the history of Greece and Rome, 1907, σελ 83-87

4. Glegg G, Weatherall D. Thalassemia and Malaria: new insights into an old problem. Proc Assoc Ann Physicians 111/4 1999:278-282

5. Γερουλάνος ΣΤ, Σκαμπαρδώνης Γρ. Η ελονοσία στην Αρχαία Ελλάδα. Δέλτος 30(2005) σελ 13-18

6. Σχίζας Δ. Η ελονοσία στην Ελλάδα στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Όπως την είδαν οι ξένοι ταξιδιώτες. Δέλτος 30(2005)

σελ 19-25

7. Λιβαδάς Γρ. Το ιστορικό ενός μεγάλου επιτευγματος εις τον τομέα της δημόσιας υγείας. Η εκρίζωσις της ελονοσίας. Ακαδημαϊκή Ιατρική. 37/409(1937), σελ 13-16

8. Λιβαδάς Γρ. Η Ελονοσία Αθήνα 1955, σελ 14-20

9. Λιβαδάς Γρ. Σφάγγος Ι, Μπέλιος Γ. Η επιδημική έξαρσις της ελονοσίας στην Ελλάδα κατά το 1942. Πρακτικά της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών (1943), σελ. 338-352.

10. The New York Times-Καθημερινή 17 Ιουλίου 2006

Το πλήρες άρθρο - που δημοσιεύτηκε: 19 Μαΐου 2011 - βρίσκεται στο παρακάτω link :

<http://www.servou.gr/2013-06-23-10-30-27/grafipatrioton/111-iatrikaparaiatr/1889-copy->